

alternative spaces “resist totalizing discourse about illness (that is, medical)” and instead offer “subjective accounts that break up (at/with) ancient rhetorical tropes that call for certainty and coherence” (172). Gay outlines those rhetorical tropes, inherited from Aristotle and Augustine, which, on the one hand, reduced “a complex person’s identity to their diagnosis’s definition” (173) and relied “on a view of rhetoric that favors representation rather than individual experience” (174), and, on the other, the convention of the confessional genre of writing in a way that progresses from trauma/turmoil to recovery/healing. Gay analyses two examples of illness memoirs that turn away from these two traditions, first tracing how Ellen Forney’s *Marbles: Mania, Depression, Michelangelo, and Me* “emphasizes the importance of maintaining a sense of one’s self in the midst of a diagnosis with an illness” (175) and then showing how Allie Brosh’s *Hyperbole and a Half: Unfortunate Situations, Flawed Coping Mechanisms, Mayhem, and Other Things that Happened* breaks “from narrative traditions that attempt to rationalize and resolve illness” (176).

“Thinking through Thea: Alison Bechdel’s Representations of Disability” by Margaret Galvan draws attention to the intersection between queerness and disability in the work of Alison Bechdel. Although scholarship on Bechdel’s *Fun Home* has already devoted ample attention to its depiction of queer identity, Galvan shows an underexplored perspective by highlighting the connection between Bechdel’s obsessive-compulsive disorder and her ruminations on her sexuality, especially when contrasted against that of her father’s own homosexuality. Galvan further juxtaposes Bechdel’s *Fun Home* with her *Dykes to Watch Out For*, exploring its “textual-visual theorizations of bodily and sexual diversity” (200) through the inclusion and gradual development of Thea, a disabled lesbian.

This collection of essays can undoubtedly serve as a useful entry into both the fields of disability studies in general and disability in comic books in particular. Despite the aforementioned narrow scope of the volume, limited as it is to mostly American comics, the essays manage to provide a variety of insights into genres ranging from personal memoir to superhero comics. By offering perspectives that invite a rethinking of both familiar figures such as Superman and Batman, and examinations of less well-known works of relative newcomers, the collection shows the wide applicability of disability studies that could be useful not only to scholars of comics books, but also to experts of children’s literature and visual arts.

Hlapićeve nove pustolovine

Smiljana Narančić Kovač, ur. 2019. Hlapić u bijelom svijetu. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. 279 str. ISBN 978-953-8115-49-3.

Lana Molvarec

Zanimanje čitatelja i struke za roman *Čudnovate zgođe šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić ne jenjava ni više od sto godina nakon njegova izlaska. Dapače, posljednje desetljeće ili dva svjedočimo nizu interpretacijski izuzetno poticajnih studija koje taj roman čitaju na nov i svjež način, pokazujući time nevjerojatnu slojevitost djela koje bi se površnomu i neiskusnomu čitatelju moglo pričiniti kao jednostavno i značenjski pravocrtno, što je, kao

što znamo, neopravdana etiketa koja se često lijepi djelima dječje književnosti. Ne smijemo zaboraviti ni na velik književni, kulturni i društveni kapital koji nosi ime autorice romana u kontekstu hrvatske književne i kulturne povijesti. Velika zasluga u omogućavanju novih i poticajnih čitanja autoričina djela svakako pripada dvama znanstvenim skupovima: *Od čudnovatog do čudesnog*, održan od 17. do 20. travnja 2013. u Zagrebu i Slavenskom Brodu te *Stoljeće Priča iz davnina*, održan u Zagrebu od 12. do 15. listopada 2016., kao i zbornicima s objavljenim radovima izloženima na tim skupovima. U predgovoru zbornika urednica Smiljana Narančić Kovač navodi da se ideja o prijevodima *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* javila povodom stote obljetnice objavljivanja romana, no njezino je ostvarenje započeto prije tri godine u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost *Uspostavljanje međukulturnih poveznica kroz prijevode dječje književnosti: tekst, kontekst, strategije / Building Intercultural Bridges Through Children's Literature Translations: Texts, Contexts and Strategies*. Zbornik *Hlapić u bijelom svijetu* objedinjuje istraživanja o različitim aspektima prijevoda toga romana te ga se može podijeliti u četiri istraživačke cjeline prateći logiku ključnih tematskih preokupacija radova.

Prvu cjelinu čini književnopovijesni metodološki okvir za polazni književni tekst koji se usredotočuje na šire književno polje i kulturni kontekst u kojem se djelo objavljuje. Radi se o dvama tekstovima. U prvom, opsežnom i sveobuhvatnom tekstu Smiljana Narančić Kovač i Sanja Lovrić Kralj pišu o jezičnim, izdavačkim, kulturnim, društvenim i ideološkim implikacijama prijevoda *Šegrta Hlapića* na druge jezike te donose dijakronijski pregled prijevoda koji uključuje i uvide u razloge različite povijesne dinamike prijevoda. U drugom je tekstu Berislav Majhut usmjeren na četiri verzije teksta romana, a važnost ustanovljavanja njihovih međusobnih razlika jest u tom što to predstavlja korisnu spoznaju za proučavanje ciljnoga teksta, drugim riječima, to nam daje informaciju o tom koju je verziju prevoditelj polaznoga teksta koristio za prijevod, što je temelj za daljnju analizu ciljnoga teksta.

Drugu cjelinu čine radovi koji analiziraju kontekst u kojem se prijevodi romana javljaju u različitim kulturnim sredinama. Katarina Aladrović Slovaček donosi pregled pojavljivanja i osnovnih karakteristika prijevoda na slavenske jezike od kojih je prvi onaj na češki jezik, a s najviše se izdanja može pohvaliti prijevod na slovenski jezik. Ana Batinić piše o „neuhvatljivom rukopisu“, točnije o dugotrajnom, kompliciranom i zamršenom nizu nastojanja da se *Hlapić* prevede na engleski jezik. Prijevod na engleski jezik ima specifičnu težinu jer su anglofone kulture izrazito nesklone prijevodima, točnije zbog vlastitoga anglocentrizma, ali i ogromne književne produkcije na engleskom jeziku, postoji mali interes za književnim djelima koja su napisana na drugim, a osobito „malim“ jezicima. Stoga je slučaj prijevoda *Šegrta Hlapića* ilustrativan jer ukazuje, čak i kad se radi o izrazito umjetnički uspjelim djelima, kao što je *Hlapić*, da je prijevod rezultat velikoga angažmana i lobiranja pojedinaca bliskih obitelji Ivane Brlić-Mažuranić, točnije da se presudnim pokazala težina društvenoga i kulturnoga kapitala obitelji, uz naravno njihovu upornost nastojanja. Iris Šmidt Pelajić donosi istraživanje o prijevodima romana na njemačkom govornom području, ali s još jednom izuzetno zanimljivom „dopunom“: pregledom informacija koje su o romanu dostupne čitateljima njemačkoga govornoga područja kroz znanstveno-stručne tekstove, knjižnice, antikvarijate, književne adaptacije, crtani film itd. Iz toga je pregleda jasno da te informacije nisu često najtočnije i ne dočaravaju uvjerljivo tekst.

Nakon toga slijedi cjelina koja se okreće konkretnim prijevodnim postupcima i usporedbama različitih prijevoda, a za to je također precizno razrađen metodološki aparat

koji se iznosi u prvom tekstu te cjeline autorice Smiljane Narančić Kovač. Na temelju tako postavljene metodologije, sljedeća dva rada analiziraju: prevoditeljske aspekte i strategije dvaju engleskih prijevoda (rad Ane Batinić) na temelju čega autorica zaključuje da su oba ciljna teksta na granici prijevoda, preradbe i adaptacije; te specifičnosti prijevoda na esperanto koji je značajan i stoga što je bio predložak za prijevode na kineski, japanski, perzijski, bengalski, vijetnamski i korejski jezik (rad Tihomira Englera). Posljednja cjelina, tj. rad Smiljane Narančić Kovač odnosi se na analizu učinaka koje pojedine prevoditeljske odluke mogu imati u ciljnim kulturama na primjeru transformacije mjesta radnje u ciljnim kulturama, u ovom slučaju grada Beča u nizu prijevoda u različitim kulturnim sredinama. Zanimljiv je zaključak na temelju analiziranoga primjera da izvornu autorsku intenciju nije bilo moguće zadržati u prijevodu jer na to utječu drugi izvanknjiževni i izvanprijedvodni faktori, prvenstveno kulturni i geopolitički kontekst.

Nakon radova slijede četiri dodatka: popis hrvatskih izdanja romana (Dodatak 1), bibliografija izdanja prijevoda *Šegrta Hlapića* (Dodatak 2), popis izdanja romana na štokavskom području izvan teritorija Republike Hrvatske (Dodatak 3) te bibliografija sekundarne literature, tj. radova o romanu (Dodatak 4).

Pomno osmišljenom strukturom zbornika ne samo da smo dobili sveobuhvatnu studiju slučaja prijevoda *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića*, nego i metodološki nacrt koji može postati ogledan i za druge projekte toga tipa koji bi istraživali i druga djela dječje književnosti u prijevodu. Autori s jedne strane pokazuju visoku razinu poznavanja teorijskih postavki prevođenja, osobito specifičnosti koje se tiču dječje književnosti, te s druge, minuciozno čitanje samih tekstova, kako onoga ishodišnoga, tako i prijevoda, ali i brojnih drugih izvora – parateksta u svim oblicima, korespondencije, arhivske građe itd. Visoka razina upućenosti u problematiku te analize zadanih istraživačkih zadataka čine ovaj zbornik kvalitativno ujednačenim što često nije slučaj u drugim publikacijama toga tipa.

Autorici ovih redaka, zbog pristranosti koja proizlazi iz istraživačkih interesa, osobito su bili zanimljivi oni dijelovi radova koji zalaze u kulturnu analizu recepcije prijevoda u nekoj sredini i interpretaciju prevođenoga djela inozemnih izdavača i kritičara koja se očituje najčešće kroz različite vidove parateksta, što ujedno pokazuje i načine medijske i marketinške reprezentacije prevođenoga djela. Zbog ograničena broja primjera, može se izvući tek okvirni zaključak da se, osobito u većim kulturama kao što su njemačka, engleska ili američka, djelo nastoji uniformirati kroz uspostavljanje poveznica s općepoznatim književnim i kulturnim referentnim točkama klasika dječje književnosti koji najčešće značenjski ni kontekstualno nemaju veze sa samim univerzumom romana Ivane Brlić-Mažuranić. Nažalost, to je čest slučaj kod prevođenja „malih“ jezika i književnosti u ciljne „veće“ jezike i kulture. Zbornik nam stoga daje kompleksnu sliku svih izazova prevođenja: od prepoznavanja posebnosti dječje književnosti u književnom polju i prijevodnom procesu, pridavanja pažnje povijesnom, političkom i ideološkom kontekstu koji utječe na prijevod, preko uvažavanja faktora bliskosti ili udaljenosti kulture u koju ciljni tekst stiže pa sve do oslikavanja važnosti društvenoga i kulturnoga kapitala autorice ili pojedinaca uključenih u prijevod, lobiranja, oglašavanja i medijske reprezentacije. Možemo se samo nadati da će se ovaj projekt nastaviti i dalje, proučavanjem nekih drugih klasika hrvatske dječje književnosti i njihova novoga života u prijevodima.